

CB

11717

GESCHIEDSCHRIJVING IN HET OUDE TESTAMENT

REDE BIJ DE 48e HERDENKING
DER STICHTING VAN DE VRIJE
UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM
OP 20 OCT. 1928 UITGESPROKEN
DOOR DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr G. Ch. AALDERS

VAN J. H. KOK TE KAMPEN - 1928

ck
4

Vk.4.

DE GESCHIEDSCHRIJVING IN HET OUDE TESTAMENT

REDE BIJ DE 48e HERDENKING
DER STICHTING VAN DE VRIJE
UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM
OP 20 OCT. 1928 UITGESPROKEN
DOOR DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr G. Ch. AALDERS

UITGAVE VAN J. H. KOK TE KAMPEN - 1928

A2

*Mijne Heeren Directeuren, Curatoren, Hoog-
leeraren, Doctoren, Dames en Heeren Studenten,
en allen die door uwe tegenwoordigheid blijk
geeft van uwe belangstelling in onze Hoogeschool;
zeer geachte en zeer gewenschte toehoorders.*

De *waarheid van den Bijbel* is en blijft het vraagpunt, dat wel het allermeeft hart en hoofd zoo van eenvoudigen als geleerden in beslag vermag te nemen.

Ongetwijfeld zijn er talrijke groepen en kringen, die dikwijls voor vragen van geheel anderen aard met veel meer intense belangstelling vervuld schijnen; als de vraag, wie winnaar zal zijn in een Olympisch of ander toernooi; maar, als het er scherp op aankomt, zal men altoos weer ontdekken, dat er geen vraag is, die in staat is zóó algemeen en in zóó hooge mate de geesten en gemoederen in beroering te brengen, als de vraag naar de waarheid van het Boek, dat steeds feller dan eenig ander aan bestrijding heeft bloot gestaan, en desniettemin (of wellicht ook daardoor?) op het menschelijk leven den allergrootsten invloed heeft geoeffend.

Als wij spreken van de *waarheid* van den Bijbel, kan dit intusschen in nog wel ietwat verschillenden zin worden verstaan. In het algemeen betreft de waarheid van den Bijbel natuurlijk de waarheid van *al* wat in den Bijbel staat. Maar in den strijd om die waarheid van den Bijbel is het allengs zóó geworden, dat men dit vraagstuk niet meer in behandeling kan nemen zonder althans zekere onderscheidingen ten opzichte van die waarheid aan te roeren. Er zijn velen, die het met ernst en warmte voor de waarheid van den Bijbel opnemen, doch daarmede allermint bedoelen voor de waarheid van al, wat in dat Boek gevonden wordt, in te staan. Zoowel van Protestantsche als Roomsche-Katholieke zijde hebben zich luide stemmen doen vernemen, die, de godsdienstige en zedelijke waarheid van den Bijbel bepleitend, diens geschiedkundige waarheid in meerdere of mindere mate weerspreken. Dit noopt ons — ook al hebben wij persoonlijk tegen eene dergelijke *scheiding* van de

godsdienstig-zedelijke en geschiedkundige waarheid van den Bijbel zeer ernstig bezwaar — met eene dergelijke *onderscheiding* toch te rekenen.

En dan stellen wij de vraag, of in dezen weg van erkenning der godsdienstige en zedelijke waarheid van den Bijbel, met vrijheid van kritiek op de geschiedkundige waarheid van dit Boek, ook hoop op bijlegging van den ouden strijd mocht worden gekoesterd en het er naar uitziet of het aldus tot een vergelijk tusschen verdedigers en bestrijders van de Bijbelwaarheid komen kan?

Het antwoord hierop moet zijn dat de loop van zaken daarvoor nog niet bijzonder gunstig schijnt. Eenerzijds toch zijn er tot heden geen aanwijzingen dat het prijsgeven van de geschiedkundige waarheid van den Bijbel de geneigdheid tot het aanvaarden van zijne godsdienstige en zedelijke waarheid heeft doen toenemen; maar ook anderzijds begint hoe langer hoe meer te blijken dat het vraagstuk van de geschiedkundige waarheid van den Bijbel allerminst op den achtergrond is geraakt. Integendeel meer dan ooit heeft juist dit vraagstuk — en dan vooral op het terrein van het Oude Testament — in den laatsten tijd de geesten weten te boeien en de geleerden uitgelokt er hun krachten aan te beproeven. Daarbij is het buitengemeen merkwaardig, dat men zich juist is gaan bezig houden met een onderzoek naar de historiciteit van die gedeelten des Ouden Testaments, waarvan de geschiedkundige waarheid het allerminst geloof vond. Ik herinner slechts aan de geschiedenis der aartsvaders,¹⁾ en, om daarnaast een voorbeeld te noemen uit veel later periode, aan het boek Esther.²⁾ En er zou in dezen trant meer te vermelden zijn.³⁾ Want, meer en meer komt men tot de overtuiging dat het met de geschiedkundige waarheid van den Bijbel, en met name van het Oude Testament, toch waarlijk niet zoo bedenkelijk staat als velen wel hebben gemeend. Laat mij u de uitlating voorleggen van een der beoefenaars van de oud-Oostersche philologie en geschiedenis, ARTHUR UNGNAD, die, na er nadruk op te hebben gelegd, dat hij van iedere apologetische werkzaamheid zich verrewenscht te houden, en alleen wil spreken als historicus, die de waarheid zoekt, op grond van kritische en zuiver zakelijke beoordeeling van de oorspronkelijke bronnen het volgende verklaart: „zoo blijkt dan, dat de Oud-Testamentische overlevering toch heel veel beter omtrent het oude Oosten ingelicht is, dan menigeen zich heeft voorgesteld”.⁴⁾

Met het oog hierop meen ik niet al te vermetel te zijn indien ik bij u eenige belangstelling durf te verwachten voor het onderwerp dat ik voor dezen middag ter behandeling koos:

DE GESCHIEDSCHRIJVING IN HET OUDE TESTAMENT.

Bevat het Oude Testament inderdaad geschiedschrijving?

Dat deze vraag prealabel is, zal aanstonds door ieder worden toegestemd. Maar wellicht zal meer dan een het bevreemdend vinden dat ze wordt gesteld. Kan dat nog een vraag zijn? Voor iederen Bijbellezer is het immers duidelijk dat het Oude Testament geschiedschrijving en zelfs heel wat geschiedschrijving bevat.

Dat nochtans die vraag moet gesteld worden, blijkt wel hieruit wanneer niet slechts enkele extremisten heel het Oude Testament voor een product der fantasie van het latere Jodendom hebben verklaard,⁵⁾ maar zelfs een der grootmeesters van de Oud-Testamentische wetenschap — RUDOLF KITTEL — in eene officieele vergadering van hare beoefenaars de als eene bekentenis klinkende uitspraak doet: „Wij waren er na aan toe, Israëls geschiedenis in sagen en sprookjes te doen opgaan”.⁶⁾ Want, al moge dit „wij waren er na aan toe” een hoopvol teeken zijn van veranderend inzicht, het bewijst toch genoegzaam dat het allerm minst overbodig kan worden geacht de vraag onder de oogen te zien of het Oude Testament inderdaad geschiedschrijving bevat. Trouwens, ook nog afgedacht van de geschiedkundige *waarheid* van het Oude Testament, verdient de vraag overweging of men daarin terecht van geschiedschrijving spreekt: van eene zijde, die de geschiedkundige *waarheid* van het in 't Oude Testament medegedeelde onverzwakt handhaaft, is tegen den term „geschiedschrijving” bezwaar gemaakt en in tegenstelling daarmee aan dien van „religieuze pragmatiek” de voorkeur gegeven.⁷⁾

Wij zullen wel doen ons er allereerst rekenschap van te geven wat wij eigenlijk onder geschiedschrijving hebben te verstaan. En dan is geschiedschrijving niet te vereenzelvigen met geschiedvorsching en beoefening van de geschiedenis als *wetenschap*, al neemt ze ook daarbij ongetwijfeld eene belangrijke plaats in; geschiedschrijving is een veel ruimer begrip. Uitgaande van de samenstellende deelen van het woord valt het niet moeilijk vast te stellen dat er onder te verstaan is: het *op schrift brengen van hetgeen geschied is*. Of dit een gevolg is van wetenschappelijke aandrift, en plaats heeft naar streng doorgedachte methode, dan

wel in allen eenvoud geschiedt als sobere weergave van wat men zelf zag of van anderen vernam, het is *geschiedschrijving*. Men kan zonder bezwaar de definitie aanvaarden, welke HANS SCHMIDT vooropzet: „Geschiedschrijving beteekent schriftelijke mededeeling van verledene gebeurtenissen, met de bedoeling deze voor vergetelheid te bewaren”.⁸⁾

Met deze opvatting kunnen zich blijkbaar echter niet allen vereenigen. GEORGE MOORE meent dat er nog een element bij moet, eer wij van geschiedschrijving kunnen spreken: het element van den kunstvorm. Onder geschiedschrijving verstaat hij „de schepping van een litterair voortbrengsel door de artistieke bewerking van eene historische stof”. En in verband daarmee worden dan ook met name inscripties zoowel als rijks- en tempel-annalen door hem buitengesloten.⁹⁾ Deze bepaling van het begrip „geschiedschrijving” schijnt mij evenwel eene willekeurige beperking. Er is geen enkele reden waarom het gebruik van den kunstvorm als wezenlijk kenmerk zou worden aanvaard. Ieder document van welken aard ook, dat schriftelijk weergeeft wat geschied is, met het oogmerk om het voor de toekomst te bewaren, heeft op den naam van geschiedschrijving recht.

Dat in dezen zin het Oude Testament geschiedschrijving wil geven, kan moeilijk in ernst betwist worden. Dat er gebeurtenissen uit het verleden in schriftelijken vorm worden medegedeeld met de bedoeling om de heugenis daarvan te bewaren, is zóó duidelijk dat alle bewijs hier overbodig zou wezen. Twijfel of tegenspraak zou op dit punt alleen geopperd kunnen worden door iemand die het geheele Oude Testament tot eene allegorie wilde maken.

De moeilijkheid die zich voordoet, ligt dan ook elders. Geschiedschrijving is beschrijving van wat geschied is. En — zoo zeggen velen — nu vinden wij in het Oude Testament wel heel vaak den *vorm* van beschrijving van verledene gebeurtenissen, doch het is ook uitsluitend de vorm: in werkelijkheid zijn de daar medegedeelde dingen *niet* geschied. Daarom kan men dan ook niet van geschiedschrijving spreken; want „de geschiedschrijver wil de werkelijke gebeurtenissen weergeven”, aldus GUNKEL.¹⁰⁾ Inderdaad hebben wij hier te doen met een niet te verwaarloozen element in het begrip „geschiedschrijving”. Ze onderscheidt zich daardoor van gelijkenis, fabel, sprookje, waarbij wij wel te doen hebben met den *vorm* van beschrijving van wat geschied is, maar het toch niet de

bedoeling is om *werkelijke* gebeurtenissen aan de vergetelheid te ontrukken. Wie van gelijkenis of fabel gebruik maakt is zich ook ten volle bewust geen reële feiten te beschrijven en beoogt dit evenmin; zijn oogmerk is een geheel ander: om door middel van het in verhaalvorm gegevene een bepaalden indruk te maken op het gemoed van degenen tot wie hij zich richt. Voorbeelden daarvan vinden we ook in het Oude Testament: de gelijkenis van Nathan¹¹⁾ en de fabels van Jotham¹²⁾ en Joas.¹³⁾ Bij het sprookje is het er evenmin om te doen realiteit te verhalen, de verteller wil slechts amuseeren. Eenigszins anders staat het met mythe, sage en legende. Kenmerkend is ook voor dit drietal, dat zij niet weergeven wat werkelijk geschied is; maar hier kan men niet zeggen dat zij dat ook niet bedoelen, integendeel mythe, sage en legende *willen* zijn relaas van wat werkelijk geschied is, maar *zijn* het toch inderdaad niet. Nu is naar veler oordeel een zeer groot deel van wat het Oude Testament in den vorm van geschiedschrijving biedt niet anders dan mythe, sage en legende, ten deele misschien ook wel fabel of sprookje.¹⁴⁾ In ieder geval dus niet weergave van wat werkelijk geschied is, en derhalve *niet* in den eigenlijken zin van het woord geschiedschrijving.

Dit brengt ons tot de vraag: op welken grond men zulke bestanddeelen van het Oude Testament niet voor beschrijving van reële gebeurtenissen houdt, en welke de maatstaf is, waarnaar men tusschen mythe, sage, legende, fabel, sprookje eenerzijds en wezenlijke geschiedschrijving anderzijds de scheidslijn trekt? GUNKEL legt als toetssteen aan: de al of niet vermelding van *wonderen*. De echte geschiedschrijver onderscheidt zich volgens hem van den verhaler van mythen, sagen enz. doordat hij de *werkelijkheid* liefheeft en personen en omstandigheden zóó schildert, als ze in het werkelijke leven zijn. Daarom gaat hij slechts uit van die veronderstellingen omtrent mogelijkheid en waarschijnlijkheid, die voor ieder in het leven vanzelfsprekend zijn. Bij hem drijft geen ijzer op het water en valt er geen vuur van den hemel; er is bij hem geen persoonlijk optreden van de godheid, het zijn slechts mensen die handelend optreden.¹⁵⁾ Het is aanstonds duidelijk dat hiermee een maatstaf wordt gebruikt, die niet aan het voorwerp van onderzoek zelf wordt ontleend, maar geheel van buiten af komt. Uit den Oud-Testamentischen tekst zelf kan men eene dergelijke onderscheiding tusschen mythe of sage en geschiedschrijving op grond van de al of niet aanwezigheid van wonderen

niet afleiden. Met geen woord wordt ze genoemd of aangeduid; ook treedt ze niet, zonder aanduiding, als vanzelf uit den tekst naar voren; integendeel, het geheele Oud-Testamentische verhaal is veeleer van het wonder doorweven. De maatstaf, dien GUNKEL aanlegt, kan hij uitsluitend ontleenen aan zijn eigen subjectieve meening, dat er geen wonderen geschieden. Enkel en alleen daarom, wijl hij van oordeel is dat er nimmer wonderen plaats hebben, kan hij de wonderen, waarvan in het Oude Testament wordt verhaald, voor niet werkelijk geschied en daarom de beschrijving daarvan niet voor geschiedschrijving houden. Doch dan zegge men ook niet dat hier onbevooroordeeld wetenschappelijk onderzoek van het Oude Testament zelf uitspraak heeft gedaan. Het is de subjectieve overtuiging dat er geen wonderen geschieden, welke hier alles beslist. Het zou ons te ver voeren ook nog aan te toonen dat deze overtuiging iederen objectieven grondslag mist, en de wel eens vernomen bewering te weerleggen dat de wetenschap het niet-voorkomen van wonderen zou hebben bewezen. De wetenschap *kan* eenvoudig een dergelijk bewijs niet leveren. Maar het is op dit oogenblik voldoende, dat we hebben aangetoond, hoe de maatstaf, waarnaar GUNKEL, en velen op zijn voetspoor, geschiedschrijving en mythe of sage willen onderscheiden, niet aan het Oude Testament zelf, maar aan eigen overtuiging is ontleend. Daar mag dan tegenover worden gesteld het even goede, neen veel betere recht van die andere overtuiging, welke zich aansluit bij het getuigenis van de Heilige Schrift zelf dat zij Gods Woord is, en daarom de door haar medegedeelde wonderen voor werkelijk geschied en de beschrijving van die wonderen dus voor geschiedschrijving houdt.

De bekende, thans hoogbedaaide, Bonner hoogleeraar KÖNIG verzet zich scherp tegen de zoo juist aangeduide positie welke door GUNKEL en zijne leerlingen wordt ingenomen. Terecht gispt hij het in hen als een vooroordeel dat zij de Oud-Testamentische geschiedenis willen behandelen volgens den stelregel, dat het *gewone* de maatstaf is voor de *werkelijkheid*.¹⁶⁾ Toch neemt ook hij in het Oude Testament elementen aan die tot het gebied der sage behooren.¹⁷⁾ Wij hebben dus recht ook hem de vraag voor te leggen naar den maatstaf, waarnaar hij tusschen sage en geschiedschrijving meent te kunnen onderscheiden. Nu valt bij hem aanstonds te loven, dat hij dien maatstaf niet buiten maar in het Oude Testament zelf zoekt. En hij doet dat welbewust. Want het algemeene beginsel dat hij als zijn uitgangspunt voorop stelt is: dat het er

steeds om te doen moet zijn het Oude Testament zelf te laten spreken, het getuigenis te beluisteren dat het aangaande zichzelf naar taal en inhoud geeft.¹⁸⁾ Men kan echter niet zeggen dat hij er in geslaagd is door toepassing van dit overigens volkomen juiste beginsel een deugdelijken en betrouwbaren maatstaf te vinden om in het Oud-Testamentisch geschiedverhaal elementen der sage aan te wijzen. Immers als zulk een maatstaf kan zeker niet beschouwd worden wat hij zegt omtrent stam en zijloten. De elementen der sage zouden dan uitsluitend te vinden zijn in zijloten of slingertwijgen die zich aan den stam der overlevering ontwikkeld hebben.¹⁹⁾ Maar hierdoor wordt de kwestie slechts verplaatst: welke is dan de maatstaf waarnaar men heeft te beoordeelen, wat de eigenlijke stam der traditie is, en wat de zijloten zijn? Wordt dit door den tekst zelf aangegeven? immers neen. Men komt dus hiermee, niet anders dan GUNKEL en de zijnen, weer bij eigen subjectief inzicht terecht. Evenmin kan als maatstaf dienst doen dat er wel eens onzekerheid bestaat ten opzichte van chronologische gegevens²⁰⁾; wij behoeven op het oogenblik niet te treden in eene behandeling van zulke chronologische moeilijkheden; maar duidelijk is in ieder geval, dat de chronologie als zoodanig buiten het begrip van „sage” valt, en dat onzekerheid in de chronologische fixeering van eene beschreven gebeurtenis deze gebeurtenis zelf nog volstrekt niet tot eene „sage” maakt: er zijn tal van historische gebeurtenissen, wier realiteit onomstootelijk vast staat, en waarvan de juiste dateering nog altoos onzeker is. Ook een derde punt, dat KÖNIG naar voren brengt, is als toetssteen onvoldoende, namelijk de verschillen die zich in berichten uit onderscheidene bron voordoen. Nu bedoelt hij dat niet zóó, dat de gebeurtenis zelve in dat geval het werkelijkheidskarakter verliezen zou; integendeel, met een beroep op het bekende voorbeeld van Hannibal's tocht over de Alpen, die er niets minder werkelijk om is, dat de oudste berichten geheel verschillen omtrent de plaats waar die overtocht heeft plaats gehad, toont hij juist aan hoe eene gebeurtenis volkomen reëel kan zijn in weerwil van het feit dat de overlevering betreffende de nadere omstandigheden daarvan verschillende vormen heeft aangenomen. Doch in die verschillende vormen van de overlevering zelf zou dan toch het element der sage schuilen.²¹⁾ Dat echter zelfs dit voorkomen van verschillen een genoegzamen maatstaf zou opleveren om tot de aanwezigheid van een element der sage te besluiten, kan niet worden toegegeven. Er zou om te

beginnen althans eene sterke beperking moeten worden bijgevoegd. De verschillen zouden van dien aard moeten zijn dat ze onmogelijk met elkaar te vereffenen waren; en bovendien zou de mogelijkheid uitgesloten moeten wezen, dat de onderscheidene berichten uit elkaar, of uit een derde, gemeenschappelijke bron te verklaren waren. Maar bovendien, ook al ware aan deze beide voorwaarden voldaan, dan nog zou het goed recht om tot een element der sage, of wil men tot een element van historische onjuistheid, te besluiten nog allerminst vaststaan: bij onze zeer gebrekkige kennis en bij de groote beperktheid van de gegevens waarover wij beschikken, is, zelfs waar wij besliste tegenstrijdigheid zien, de mogelijkheid — niet uitgesloten dat beiderlei bericht juist is; gelijk in meer dan één geval ook later is gebleken. Het zij mij geoorloofd daarvan een enkel voorbeeld te geven: het betreft den dood van Belsazar in den nacht van zijn heiligschennend feestmaal. Volgens Dan. 5:30 ontvangen wij den indruk dat hij als de laatste Babylonische heerscher door de hand van de Perzische veroveraars een gewelddadigen dood vindt. En daarmede komen overeen de mededeelingen van de Grieksche geschiedschrijvers Herodotus en Xenophon, dat de Perzen gebruik maakten van een nachtelijk feest om Babel binnen te dringen en dat daarbij de koning sneuvelde. Hier tegenover staan echter de berichten van den Babylonischen priester Berosus en van Abydenus, dat de laatste koning van Babel, na een verloren slag, de vlucht nam en als gevangene in handen van de Perzen viel; terwijl daarentegen het Perzische leger zonder slag of stoot Babel binnenrukte. Men ziet: tweeërlei traditie die oogen-schijnlijk eene onoverkomelijke tegenstrijdigheid vormt. En toch — de latere vondst van andere berichten, met name van de z.g. Nabonidus-Cyrus-kroniek heeft geleerd, dat *beide* juist waren. Want, toen de laatste koning van Babel, Nabonidus, gevlucht en gevangen genomen was en het Perzische leger zonder strijd de stad had bezet, was blijkbaar de citadel met het koninklijk paleis als laatste verschansing door het nog op tegenweer bedachte overschot der Chaldeesche troepen in staat van verdediging gebracht, en eerst tien dagen nadat Cyrus zijn luisterrijken intocht in Babel had gehouden, drie maanden na de vreedzame inneming der stad, viel ook dit laatste bolwerk in handen van de Perzen, in een nachtelijk gevecht, waarin Belsazar, de zoon van Nabonidus, die ook vroeger reeds eenige jaren tijdens eene waarschijnlijk niet geheel vrijwillige ballingschap zijns vaders de teugels van het bewind in handen

had gehad, en nu nog blijkbaar de ziel was van het verzet tot het uiterste, het leven er bij inschoot.

Wij zien dus, dat de poging van KÖNIG om elementen der sage in het Oud-Testamentisch geschiedverhaal aan te wijzen, naar een meer objectieven maatstaf dan dien welken GUNKEL aanlegt, op even weinig succes bogen kan.

Alvorens wij ons nu evenwel gerechtigd achten om vast te stellen dat het Oude Testament in zijn verhalende bestanddeelen uitsluitend geschiedschrijving, en dus geen mythe of sage bevat, moeten wij nog zelfstandig de vraag onder de oogen zien, hoe de tekst zelf van het Oud-Testamentisch geschiedverhaal ten opzichte van deze kwestie staat. Al heeft KÖNIG in de toepassing van het door hem gestelde beginsel gefaald, dat beginsel is juist en moet ten aanzien van het in geding zijnde vraagpunt de beslissing geven. Juist als Gereformeerden, die den Bijbel aanvaardden als het onfeilbare Woord van God, moeten en willen wij dien Bijbel omtrent zichzelf laten getuigen. Wij willen dien Bijbel niet opdringen wat wij erin zouden wenschen te lezen, maar wij willen ootmoedig hooren naar wat die Bijbel ons zegt. En dat moet ons ernst zijn, volle ernst; een ernst, voor welks consequenties we in geen enkel opzicht terugdeinzen.

Daarom moeten wij, meen ik, bij de behandeling van het alternatief: geschiedschrijving of ook sage, niet in de eerste plaats ons beroepen op argumenten als deze: dat God ons toch in Zijn Woord geen onwaarheden zou openbaren; argumenten, waarvan ik de juistheid allerminst ontken, maar die toch voor ons niet de voor naamste plaats mogen bekleeden. Waar het vóór alles op aankomt en wat in den meest volstrekten zin den doorslag geeft is, wat de Schrift zelf zegt.

Als wij in stillen eerbied, maar tevens onder noesten arbeid, met behulp van alle ons ten dienste staande wetenschappelijke middelen, den tekst van het Oude Testament in zijn volle bedoeling trachten te verstaan, vinden wij daarin dan ook eenige aanwijzing dat in den vorm van geschiedschrijving mede elementen der sage of anderszins worden geboden?

Het is met name van Roomsche-Katholieke zijde dat de stelling is verdedigd geworden, dat een Goddelijk, geïnspireerd geschrift ook wel mededeelingen kan bevatten, die historisch onjuist zijn, maar die desniettemin voor de geloovigen tot stichting dienen; en dat het Oude Testament metterdaad zulke onhistorische berichten

inhoudt. Deze stelling heeft evenwel onder de eigen geloofsge-
nooten lang geen algemeene instemming gevonden, en ze heeft
aanleiding gegeven tot een intra-confessioneel geschil, waarvan wij
als buitenstaanders met belangstelling kunnen kennis nemen, maar
dat ons op dit oogenblik niet behoeft bezig te houden.²²⁾ Wat thans
onze aandacht vraagt, is dit, of de Heilige Schrift zelf tot het aan-
nemen van elementen der sage in het Oude Testament grond geeft.
Wanneer wij het oog vestigen op de enkele voorbeelden van ge-
lijkenis en fabel, die we reeds in herinnering brachten, zien we
onmiddellijk dat deze door den tekst zelf als zoodanig worden
gekaracteriseerd. Weliswaar niet doordat zij zich in verhaaltrant
van wezenlijke geschiedschrijving onderscheiden: de wijze waarop
Nathan zijne gelijkenis voordraagt geeft zóó weinig aanleiding om
aan iets anders te denken dan wat werkelijk is geschied, dat
David in verontwaardiging uitbreekt en over den vermeenden
schuldige aanstonds als rechter vonnis velt²³⁾; maar het is de
profetische toepassing op David zelf: „gij zijt die man”,²⁴⁾ welke
daarna op ondubbelzinnige wijze het parabolisch karakter van de
geschiedenis van het geslachte oilam in het licht stelt. Zoo is het
ook eerst de toepassing, welke de fabels van Jotham en Joas als
zoodanig doet kennen.²⁵⁾ En nu rijst de vraag of er in het heilig
geschiedverhaal zelf, waaronder wij dan verstaan het geheel van alle
bestanddeelen des Ouden Testaments die in den vorm van geschied-
schrijving ons worden geboden, ook gedeelten zijn die door den
context als sage, in ieder geval als niet werkelijk geschied, worden
gekenschetst. Het antwoord hierop moet ontkennend luiden; de
Schriftgedeelten, die door velen min of meer als mythe of sage
worden beschouwd, of waaraan een legendarisch karakter wordt
toegeschreven, onderscheiden zich in niets van die stukken, welke
algemeen voor wezenlijke geschiedschrijving worden gehouden;
ze zijn er in één doorlopend verband mee saamgevlochten en
maken er één onverbrekelijk geheel mede uit. Wanneer men zich
dan ook op de hoogte poogt te stellen van de redenen, die tot het
betwijfelen der werkelijke historiciteit brengen, bemerkt men,
dat deze steeds buiten den tekst omgaan. Het zijn rede-bezwaren
die men tegen de aanvaarding der realiteit van het verhaalde
heeft: de onwaarschijnlijkheid of onmogelijkheid dat de mede-
gedeelde gebeurtenissen werkelijk zouden hebben plaats gehad.
Zooals door GUNKEL, gelijk we zagen, ronduit wordt gezegd, en
voor anderen klaarblijkelijk het onuitgesproken motief is. Zuiver

exegetische gronden, d.w.z. gronden aan den tekst zelf ontleend, die het aannemelijk maken dat de schrijver het medegedeelde niet als relaas van werkelijk gebeurde dingen zou hebben bedoeld, worden nimmer aangevoerd. *Red parallel*

En dit behoeft trouwens ook geen verwondering te wekken. Zelfs indien tot het Oud-Testamentisch verhaal stukken van mythe of sage behoorden, zou dit uit den tekst zelf niet op te maken zijn, omdat, gelijk terecht is opgemerkt,²⁶⁾ het kenmerk van mythe en sage steeds is, dat zij zich als werkelijke geschiedenis aandienen en als zoodanig verstaan willen zijn. Het Oud-Testamentisch verhaal zou zich niet anders uitspreken dan het nu doet, indien het in plaats van werkelijke geschiedschrijving mythe of sage ware. Dit is een punt van buitengemeen belang en het ware te wenschen, dat men algemeen tot dit inzicht komen kon. *... factuality, secondary question*

Dat zou namelijk eene belangrijke bijdrage tot verheldering in den strijd om het Oude Testament bieden. Want er is zoo grenze-loos veel verwarring aangericht door allerlei pogingen, om in sommige gedeelten van het Oude Testament, ter wille van bezwaren die men tegen de geschiedkundige waarheid daarvan heeft, iets anders te willen lezen dan er in de eenvoudige, klare woorden staat. Inderdaad, het zou als een enorme winst te boeken zijn, indien men algemeen zich kon laten overtuigen, dat het Oud-Testamentisch verhaal zich als geschiedschrijving aandient, dat het al wat het mededeelt als teboekstelling van wat werkelijk geschied is bedoelt. Exegetisch is dit onaanvechtbaar.

Natuurlijk zou daarmee nog niet ieder ook tot de overtuiging van de geschiedkundige waarheid van het gansche Oud-Testamentische verhaal worden gebracht. Maar duidelijk zouden dan de posities tegenover elkaar afgebakend zijn: als vasten gemeenschappelijken grondslag zouden we hebben, dat het Oude Testament in zijn historische bestanddeelen *bedoelt* te beschrijven wat *werkelijk aldus heeft plaats gehad*; en aan de eene zijde zouden zich dan scharen allen, die in meerdere of mindere mate op de waarheid van dat Oud-Testamentisch verhaal meenen te moeten afdingen, maar aan de andere zijde zouden palstaan degenen, die den Bijbel erkennen als Gods Woord en daarom zonder eenige twijfeling gelooven *al* wat deze zegt.

Nu is hier evenwel nog één punt te bespreken, dat juist voor ons, die den Bijbel erkennen als Gods Woord, van groot gewicht is. De Bijbel als Gods Woord is één geheel, niet een verzameling

geschriften van onderscheidene auteurs zonder meer. Van alle Bijbelboeken, uit hoe verschillende menschelijke pen ook gevloeid, is God zelf de eerste auteur. Daarom hebben wij voor het verstaan van het Schriftgetuigenis niet slechts rekening te houden met iedere plaats en ieder boek afzonderlijk, maar ook met den Bijbel als geheel. En dan hebben wij derhalve ook de vraag te stellen, hoe de overige Schrift ten aanzien van het Oud-Testamentisch geschiedverhaal staat. En of datgene, wat hier in den vorm van geschiedschrijving, dus als weergave van wat werkelijk gebeurd is, wordt medegedeeld, mogelijk ook naar het overig getuigenis der Schrift geheel of ten deele als sage zou worden gekarakteriseerd. Maar dan moet het antwoord juist zoo beslist mogelijk luiden in tegengestelden zin. Herhaaldelijk wordt in de overige Schriftuur, en met name in het Nieuwe Testament, van allerlei gebeurtenissen die in het Oud-Testamentisch geschiedverhaal vermelding vinden, weer gewag gemaakt, en dan worden ze nooit anders beschouwd dan als inderdaad geschied. In tal van Psalmen worden bijzonderheden uit het geschiedkundig gedeelte van het Oude Testament aangehaald, met name uit den Pentateuch, maar immer als werkelijke gebeurtenissen uit Israël's verleden. Ook in de prediking der profeten wordt meer dan eens een greep gedaan uit het geschiedverhaal, maar eveneens steeds weer in dien zin, dat van de medegedeelde feiten wordt uitgegaan als reëel geschied. Onze Heere Jezus Christus spreekt dikwijls van Oud-Testamentische geschiedfeiten; doch geen oogenblik kan er eenige twijfel aan bestaan, dat Hij ze beschouwt als hebbende werkelijk plaats gehad. Men geve bij voorbeeld acht op den nadruk waarmee Hij zich uitlaat over het wonder van Jona: „Want gelijk Jona *was* in het ingewand van het zeemonster drie dagen en drie nachten, zoo zal de Zoon des menschen zijn in het hart der aarde drie dagen en drie nachten”. ²⁷⁾ Ook de brieven noemen verschillende bijzonderheden uit de Oud-Testamentische geschiedschrijving, en al weer nooit anders dan als dingen die metterdaad alzoo hebben plaats gehad. Wij herinneren slechts aan het bekende hoofdstuk Hebreë 11, waar schier in vogelvlucht de geheele Oud-Testamentische historie wordt overzien, en al wat daar aan dat Oud-Testamentisch geschiedverhaal wordt ontleend, wordt beschouwd als *daad* des geloofs, en allen die daar worden genoemd, worden aangemerkt als een volk van getuigen, wier voorbeeld door de Nieuw-Testamentische geloovigen moet worden gevolgd. ²⁸⁾ Het is voor geen tegenspraak

vatbaar dat heel het getuigenis der Schrift zich uitlaat ten gunste van de waarheid van het Oud-Testamentisch geschiedverhaal, en dat als werkelijke geschiedschrijving beschouwt. Het is alleen dan mogelijk in het Oud-Testamentisch verhaal elementen van mythe of sage aan te nemen, indien men aan het getuigenis der overige Schrift en met name aan het Nieuw-Testamentisch getuigenis ten opzichte van de Oud-Testamentische geschiedfeiten alle waarde ontzegt, en, hoewel erkennend dat ook Jezus en de apostelen *meenden* dat deze alle historisch waren, het aandurft om te zeggen dat deze zich hierin met tal van vromen uit vroeger en later tijd hebben vergist. Wie dat echter niet aandurft, moet de waarheid van het Oud-Testamentisch geschiedverhaal in alle onderdeelen blijven erkennen en er aan vasthouden dat het in zijn geheel wezenlijke geschiedschrijving biedt.

Hebben we hiermee aangetoond, dat de Schrift zelf het goed recht om van geschiedschrijving in het Oude Testament te spreken ten volle bevestigt, en alzoo doen zien dat het uitsluitend gronden buiten de Schrift om zijn, die van mythe of sage doen spreken,²⁹⁾ thans willen we in de tweede plaats de opmerking maken dat de Oud-Testamentische geschiedschrijving ook hare bijzondere eigenaardigheden heeft. Opzettelijk hebben wij er waarde aan gehecht, den term „geschiedschrijving” te nemen in zeer ruimen zin als: beschrijving van wat is geschied, teneinde te voorkomen dat aan het Oud-Testamentisch verhaal een maatstaf zou worden aangelegd, die daarbij niet past. Wanneer iemand er op zou wijzen, dat het Oude Testament geen volledige mededeeling brengt van alle gegevens die voor ons van belang zouden zijn b.v. om den gang van Israël's historie te kennen, dat over sommige perioden zeer uitvoerig wordt gehandeld en andere slechts zeer beknopt worden beschreven, dat bepaalde groepen of categorieën van gebeurtenissen in den breede worden vermeld en andere geheel onbesproken blijven, dat een grondige en volledige aanwijzing van den causalen samenhang ontbreekt, dan moet dit alles gereedelijk worden toegestemd. Dit doet evenwel niets tekort aan het feit dat het Oude Testament wel ter dege biedt en wil bieden beschrijving van wat metterdaad gebeurd is. Immers de verzwijging van sommige, ja zelfs vele gegevens, maakt nog niet dat de gegevens, die vermeld worden, niet juist zijn; en het achterwege laten van den causalen samenhang brengt nog niet mee dat de feiten zelf onwezenlijk zouden worden.

Maar op het eigenaardig en bizonder karakter van de Oud-Testamentische geschiedschrijving dient wel ter dege te worden gelet.

En dan staat op den voorgrond dat bij heel deze geschiedschrijving het beheerschend moment ligt in iets geheel anders dan in den historischen arbeid dien wij elders vinden. Het gaat hier om de beschrijving van wat God heeft gedaan tot heil van zondaren. De feiten die vermeld worden komen alle voor onder het gezichtspunt van Goddelijke openbaring. Wat met het oog daarop van belang is wordt vermeld, wat met het oog daarop van geen beteekenis is wordt voorbijgegaan of hoogstens in slechts enkele woorden als overgangsschakel aangestipt. Daarom is er gesproken van „religieuze pragmatiek” in tegenstelling met geschiedenis³⁰⁾; en al heb ik tegen de omschrijving der tegenstelling in dezen vorm bezwaar, het is volkomen juist dat wij aan de Oud-Testamentische geschiedschrijving geen recht laten wedervaren, indien we uit het oog verliezen dat zij een geheel ander doel en daarom ook een geheel anderen opzet heeft dan wij gemeenlijk bij geschiedschrijving verwachten en ook aantreffen. Het Oud-Testamentisch geschiedverhaal beoogt niet eene beschrijving der lotgevallen van het volk Israël te geven, al is het ook dat het voor zulk eene beschrijving vele en belangrijke bouwstoffen levert³¹⁾; maar het wil doen zien wat God heeft gedaan om verlossing te brengen aan een in zonde gevallen menschelijk geslacht, en Israël's lotgevallen worden alleen daarom en in zooverre de vermelding waard geacht, als ze dienen om in het licht te stellen, hoe aan en in dat volk het raadsplan der Goddelijke verlossing is ten uitvoer gelegd en voor zijn volkomene verwezenlijking in Christus voorbereid.

Met het oog op dit zeer bizondere karakter der Oud-Testamentische geschiedschrijving is het nu ook van groot belang haar in hare eigenaardigheid nauwkeurig te bestudeeren. Om deze eigenaardigheid ten volle in het licht te stellen zal het in de eerste plaats gewenscht zijn een breede en grondige studie te maken van den aard en het karakter der oud-Oostersche geschiedschrijving in het gemeen. Juist door vergelijking met de historische opteekeningen, die wij ook in Babel, Assur, Egypte en elders aantreffen, zal de bizondere geaardheid van de Oud-Testamentische geschiedschrijving zooveel te klaarder aan den dag treden. Maar vervolgens moet ook de Oud-Testamentische geschiedschrijving zelf aan een nauwgezet intern onderzoek onderworpen worden. Tot hiertoe heeft men dit onderzoek goeddeels verwaarloosd, of, voor zoover men er

zich mede bezig hield, het in een geheel verkeerde richting geleid. Immers, wanneer men de uitvoerige litteratuur nagaat, die op de historische bestanddeelen van het Oude Testament betrekking heeft, dan valt onmiddellijk dit merkwaardige verschijnsel te constateeren, dat zij zich zeer eenzijdig, nagenoeg uitsluitend, bezig houdt met wat men litteraire analyse pleegt te noemen. Het heeft er schier den schijn van alsof er voor de wetenschappelijke beoefenaren van het Oude Testament tot voor korten tijd geen andere vragen bestonden dan deze: hoeveel verschillende handen er wel bij de totstandkoming van de onderscheidene boeken, hoofdstukken en verzen konden zijn betrokken geweest, en hoe men de te onderzoeken litteratuur over verschillende auteurs en tijdvakken distribueeren kon. Gelukkig begint hierin eene kentering te komen. Met dankbare waardeering mag vermeld worden wat GUNKEL en zijne school in dit opzicht hebben gedaan. Want, al moeten wij ons zeer dikwijls tegenover GUNKEL stellen, ontkend kan niet, dat hij althans principieel gebroken heeft met die methode om maar naar niets anders te zoeken dan naar de mogelijkheid om boeken, hoofdstukken en verzen over verschillende handen te verdeelen; en dat hij ernst is gaan maken met de bestudeering van aard en karakter van de litteratuur zelve die in het Oude Testament geboden wordt.³²⁾ Ik zal thans de bezwaren tegen de gangbare litteraire analyse of „bronnen-splitsing” niet uiteenzetten, maar wil alleen mijne warme ingenomenheid betuigen met het feit dat GUNKEL den stoot tot eene andere richting in de bestudeering van het Oude Testament gegeven heeft. Van de minutieuze litteraire analyse — hoewel hij deze op zichzelf niet verwerpt — wil hij, als het minder belangrijke, opklimmen tot het grootere litterair-historische probleem van de *litteratuur-geschiedenis*, voor hem zich vooral concentreerend om de ontwikkeling der *litteratuur-soorten*. Zoo maakt hij metterdaad ernst met de studie van de karakteristiek der verschillende *litteratuurvormen*, die wij in het Oude Testament aantreffen, en waarvan de geschiedschrijving er eene is. En op deze wijze wordt dus werkelijk ook die geschiedschrijving in haar eigen wezen voorwerp van wetenschappelijk onderzoek.³³⁾ Wel moet ik nevens deze waardeering ook aanstonds de kritiek laten hooren, dat hij, blijkbaar nog te zeer onder den ban van de oude splitsings-idee, zijne aandacht meer op kleine onderdeelen dan op het groote geheel richt. Hij is er te veel op uit de specimina der verschillende *litteratuursoorten* in minimale brokjes uit de Bijbelboeken te zoeken.

Doch dit neemt niet weg, dat de omkeer, door hem ingeluid, van buitengewone beteekenis is. En, met vermindering van de door hem gemaakte fout, moeten wij er ons met ernst toe zetten de verschillende vormen, waarin de Oud-Testamentische Schriftuur tot ons spreekt, tot voorwerp van ons onderzoek te maken. Het belang daarvan springt juist ook vanuit ons Gereformeerd standpunt in het oog. De Heilige Schrift is het Woord Gods, de teboek gestelde bijzondere Openbaring. En niet alleen de inhoud van die Openbaring, maar ook de onderscheiden *vorm* waarin die Openbaring is op schrift gebracht, eischt onze wetenschappelijke belangstelling. Het kan niet zonder bedoeling zijn dat God Zijne Openbaring aan ons in die *verschillende vormen* liet vastleggen; dat er niet slechts profetie, maar ook dichtkunst en eveneens geschiedschrijving is gebezigd om het Woord Gods tot ons te doen komen. En om den vollen en veelvoudigen rijkdom van dat Woord Gods te verstaan, is het derhalve noodig dat wij van die onderscheidene vormen studie maken: niet slechts de profetie vraagt als een eigen verschijnsel onze aandacht, maar ook de gewijde dichtkunst, en niet minder de geschiedschrijving.³⁴⁾

Zooals ik reeds zeide, ten aanzien van de geschiedschrijving is aan het bijzondere onderzoek naar haar eigen aard en wezen, heel anders b.v. dan ten aanzien van de profetie, tot dusverre nog maar uiterst weinig gedaan. Zoo omvangrijk de litteratuur is welke over het verschijnsel van het profetisme als zoodanig is verschenen, zoo pover is die welke zich met de Oud-Testamentische geschiedschrijving (niet met de geschiedboeken of de geschiedenis) bezig houdt. GUNKEL is wel de eerste geweest, die er ietwat dieper op ingegaan is,³⁵⁾ maar wat hij en enkele navolgers³⁶⁾ hebben gegeven beperkt zich toch nog tot algemeene lijnen. Het detailwerk heeft zich tot zeer enkele speciaal-studies bepaald, die bovendien meer zijn gebleven bij wat wij den *buitenkant* zouden kunnen noemen: CASPARI wijdde eene studie aan de wijze waarop de Oud-Testamentische verhalen plegen te beginnen³⁷⁾; BAUMGARTNER geeft eveneens ettelijke formeele gezichtspunten in betrekking tot den historischen stijl in het Oude Testament.³⁸⁾ En deze dingen zijn zeer zeker ook niet zonder belang; maar wat wij vooral noodig hebben is eene volledige en grondige behandeling van de Oud-Testamentische geschiedschrijving. En daarbij denk ik dan niet alleen aan verhaaltrant en schrijfwijze, maar ook aan het gebruik van bronnen, aan de dispositie der stof, aan de

schifting van het ter beschikking staande materiaal, aan bedoeling en beoordeeling. Over al deze punten zijn zeer zeker hier en daar verspreid tal van waardevolle opmerkingen ten beste gegeven. Ik doe slechts een enkele greep. Allen die zich met de Oud-Testamentische geschiedschrijving hebben bezig gehouden, zijn getroffen door de levendige en aanschouwelijke wijze waarop de gebeurtenissen worden verhaald. En niet minder is opgevallen de groote objectiviteit waardoor zij zich kenmerkt. Van de groote figuren, die zij teekent, worden zoowel de licht-, als de schaduwzijden met gelijke scherptheit van omtrekken geschetst. De Oud-Testamentische geschiedschrijving houdt zich verre van heldenvereering: zij verhaalt Davids zonden even zakelijk als zijne nobele daden, zij spreekt van Israëls slavernij in Egypte even openhartig als van de glorieuze verovering van Kanaän. Nu weet ik zeer goed, dat de waardeering van de Oud-Testamentische geschiedschrijving om haar objectiviteit althans zich slechts tot een deel beperkt, en dat er gedeelten zijn, waaraan men veeleer het volmaakte tegendeel van objectiviteit toeschrijft³⁹⁾; maar het is de vraag of hierbij niet op vele beoefenaars der Oud-Testamentische wetenschap zelf van toepassing moet geacht worden de qualificatie die een van hen voor sommige Oud-Testamentische geschiedschrijvers bezigt: „mannen, die wat zij wenschen te zien, voor gezien uitgeven”.⁴⁰⁾ Over het gebruik van „bronnen” (niet in den zin van de z.g. „bronnensplitsing”, maar van historisch materiaal waaruit de schrijvers hebben geput) kan men in schier iedere „Inleiding” op de historische boeken des Ouden Testaments het een en ander lezen. Er moet echter nog veel meer gedaan worden dan reeds gedaan is. Vooral hebben we noodig dat het onderzoek opzettelijk en systematisch geschiedt. Daarbij zal dan gelegenheid zijn om niet slechts het geheel te overzien, maar ook weer de verschillende onderdeelen in hunne afzonderlijke eigenaardigheid te beschouwen. En zoo zullen wij een helder inzicht erlangen in dezen bepaalden vorm, waarin het God heeft beliefd een belangrijk deel van Zijne openbaring aan ons te geven.

Wanneer wij dan hiernevens nog studiën omtrent de onderscheiden andere vormen, waarin de Oud-Testamentische openbaring is vervat, zullen rijk zijn, kan ook de tijd komen om de resultaten daarvan saam te voegen in een standaardwerk dat ons geheel de Oud-Testamentische openbaring naar hare formeele zijde beschrijft. Dit was een der wenschen, die ik bij de aanvaarding van mijn

hoogleeraarsambt voor de beoefening der Oud-Testamentische wetenschap naar Gereformeerd beginsel uitsprak.⁴¹⁾ Ik ontveins mij niet, dat er nog heel wat arbeid zal te verrichten zijn eer deze wensch vervulling vindt; maar reeds dit kan van groot belang zijn, dat wij ons arbeidsprogram hebben uitgestippeld — God geve dat onze Gereformeerde Theologie in staat moge zijn om dat program te verwezenlijken! En mocht de behandeling van mijn onderwerp van dezen middag tot nadere studie, zooals ik mij die voorstel, ook maar voor iemand eenige aansporing zijn, dan zou ik mij dat een buitengewoon voorrecht rekenen.

Ik heb gezegd.

AANTEKENINGEN.

¹⁾ Zie hiervoor mijn *Tij-kentering in de Oud-Testamentische Wetenschap*, Kampen 1920, bldz. 15 en de litteratuur waarnaar daar verwezen wordt. Daaraan is nog toe te voegen BÖHL, *Het tijdperk der aartsvaders*, Groningen 1925.

²⁾ Vgl. mijn *De historische en religieuze waarde van het boek Esther*, Amsterdam 1923.

³⁾ Ik moge hier nog herinneren aan het bericht dat in de pers de rondte heeft gedaan omtrent den directeur van het Londensche aquarium, die het voor de historiciteit van het Jona-wonder heeft opgenomen; alsmede aan de studie van ED. STUCKEN, *Polynesisches Sprachgut in Amerika und in Sumer*, Leipzig 1927, die op grond van de door hem gevonden resultaten weer waarde begint te hechten aan de Bijbelsche mededeeling omtrent de spraakverwarring (zie ook *Geref. Theol. Tijdschr.* XXVIII, bldz. 429—436).

⁴⁾ ARTHUR UNGNAD, *Die ältesten Völkerwanderungen Vorderasiens*, Breslau 1923, bldz. 14.

⁵⁾ MAURICE VERNES, ERNEST HAVET, e. a.

⁶⁾ R. KITTEL, *Die Zukunft der Alttestamentlichen Wissenschaft*, rede op den eersten Deutschen Orientalisten-dag, tegelijk „Sondertagung der Alttestamentlichen Forscher“, te Leipzig 29 September 1921 (*Z. A. T. W.* 1921, bldz. 98).

⁷⁾ A. NOORDTJIJ, *Het probleem van het Oude Testament*, Kampen 1927, bldz. 56 v.v.

⁸⁾ HANS SCHMIDT, *Die Geschichtsschreibung im Alten Testament*, Tübingen 1911, bldz. 3.

⁹⁾ GEORGE F. MOORE, *Die Eigenart der hebräischen Geschichtsschreibung im alttestamentlichen Zeitalter*, in *28er Bericht der Lehranstalt für die Wissenschaft des Judentums in Berlin*, Berlin 1910, bldz. 65.

¹⁰⁾ H. GUNKEL, art. *Geschichtsschreibung im A. T.* in *Die Religion in Geschichte und Gegenwart* II, 1349.

¹¹⁾ 2 Sam. 12 : 1—4.

¹²⁾ Richt. 9 : 8—15.

¹³⁾ 2 Kon. 14 : 9.

¹⁴⁾ Zoo bijvoorbeeld nog niet zoo lang geleden J. L. PALACHE, *Het karakter van het Oud-Testamentische verhaal*, Amsterdam 1925.

¹⁵⁾ a. a. in *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, II, 1350/51. Zie ook HANS SCHMIDT, a. w. bldz. 23.

¹⁶⁾ EDUARD KÖNIG, *Die Geschichtsschreibung im Alten Testament*, Berlin-Lichterfelde 1913, bldz. 8.

¹⁷⁾ t. a. p. en elders.

¹⁸⁾ ED. KÖNIG, *Moderne Vergewaltigung des Alten Testaments*, Bonn 1921, bldz. 5, 6.

¹⁹⁾ a. w. bldz. 6.

²⁰⁾ a. w. bldz. 7.

²¹⁾ a. w. bldz. 7, 8.

²²⁾ Vgl. vooral ALFONS SCHULZ, *Geschichte und Erbauung im Alten Testament*, Braunsberg 1911.

²³⁾ 2 Sam. 12 : 5, 6.

²⁴⁾ 2 Sam. 12 : 7 v.v.

²⁵⁾ Men mag hier als argument niet aanvoeren, dat planten sprekende worden voorgesteld. Immers juist in de H. Schrift met hare talrijke mededeelingen omtrent dingen, die wij nimmer zien gebeuren (men denke aan sprekende dieren, drijvend ijzer, niet verterend vuur en dergelijke) mag van niets à priori de onmogelijkheid of onwerkelijkheid worden aangenomen.

²⁶⁾ GUNKEL, *Genesis*³, bldz. 40, handelend over het Paradijsverhaal, spreekt met eenige geringschatting over de „moderniserende Eintragungen” en laat dan volgen: „Ja selbst das, was niemand je hätte bestreiten sollen, dass unsere Erzählung eine wahre Geschichte sein will (wie jeder Mythos und jede Sage!), haben moderne Erklärer geleugnet.”

²⁷⁾ Matth. 12 : 40.

²⁸⁾ Hebr. 11 passim. Vgl. vooral 11 : 39 en ook 12 : 1.

²⁹⁾ Natuurlijk kan het niet de bedoeling zijn dat deze gronden door de Gereformeerde wetenschap in het geheel niet zouden besproken worden. Integendeel moet ieder argument dat tegen de waarheid der H. Schrift wordt ingebracht, worden onderzocht en, zoo mogelijk, weerlegd. Maar wel dient in het oog gehouden, dat de *waarheid* van het Schriftverhaal voor ons niet van de al- of niet-weerlegging der ingebrachte tegen-argumenten afhankelijk is. Principieel is voor ons de zaak beslist met het getuigenis van de Schrift zelf. En waar het dus in de eerste plaats op aankomt, is het *verstaan* van dat getuigenis; hebben wij dat verstaan, dan aanvaarden we het zóó als Gods getuigenis. Van kritiek op den *inhoud* van het aldus verstande getuigenis der Schrift kan geen sprake zijn voor wie haar als Gods Woord erkent. Zulke kritiek is dan uiting van een niet ten volle gelooven van het getuigenis der Schrift.

³⁰⁾ A. NOORDTZYJ, a. w. bldz. 56.

³¹⁾ Zelfs in die mate, dat uitnemende historici als EDUARD MEYER e. a. de Oud-Testamentische geschiedschrijving nevens de Grieksche plaatsen als de beide, die ver boven de overige historiografie der oudheid uitsteken; men zie zijn *Geschichte des Altertums*³ I, 1, bldz. 227 v.v. Vgl. ook MOORE a. w. bldz. 66, en GUNKEL, in *Die Religion in Geschichte und Gegenwart* II, 1353.

³²⁾ Het eerst, en in eene samenvattende schets, heeft GUNKEL zijne zienswijze uiteengezet in *Die israelitische Literatur in Die Orientalischen Literaturen (Die Kultur der Gegenwart I, 7)*, Berlin u. Leipzig 1906, bldz. 51—102. Vgl. verder art. *Literaturgeschichte Israels* (s. v. *Bibelwissenschaft I, C*) in *Die Religion in Geschichte und Gegenwart* I, 1189—1194, en vele andere bijdragen van zijne hand.

³³⁾ Zooals BAENTSCH het uitdrukt, opent GUNKEL de oogen voor het bosch dat

anderen door de boomen niet gezien hebben (*Zeitschr. f. wissenschaftliche Theologie* 1909, bldz. 256).

Ook PALACHE a. w. bldz. 7, veroordeelt de eenzijdigheid der litteraire analyse, en stelt de vraag „of zulke tot in het extreem doorgevoerde critiek ons werkelijk zooveel nader brengt tot een diep inzicht in de ziel van het verhaal, dat, afgezien van zijn ontstaans-geschiedenis, toch ook een belangwekkende bestaans-geschiedenis heeft”.

³⁴⁾ Op de noodzakelijkheid van zulke bestudeering der Oud-Testamentische geschiedschrijving wijst ook A. NOORDTJIJ, *Het probleem van het Oude Testament*, bldz. 60.

³⁵⁾ In zijn reeds aangehaald artikel *Geschichtschreibung im A. T.*; vgl. verder enkele monografieën als *Das Märchen im A. T.*, Tübingen 1917 e. a.

³⁶⁾ Vooral zijn leerling HANS SCHMIDT, in zijn reeds genoemd werkje *Die Geschichtschreibung im Alten Testament*.

³⁷⁾ WILHELM CASPARI, *Der Stil des Eingangs der israelitischen Novelle*, *Zeitschr. f. wissenschaftliche Theologie* 1911, bldz. 218—253.

³⁸⁾ WALTER BAUMGARTNER, *Ein Kapitel vom hebräischen Erzählungsstil in EYXAPIETHPION*, *Studien zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments Hermann Gunkel zum 60. Geburtstage dargebracht*, I Teil, Göttingen 1923, bldz. 145—157.

³⁹⁾ Men denke hier met name aan de averchtsche waardeering, welke b.v. Kronieken gewoonlijk vindt.

⁴⁰⁾ HANS SCHMIDT, *Die geschichtschreibung im A. T.* bldz. 36. Het zou te ver voeren hier een gedetailleerd betoog ten gunste van de historische objectiviteit van den Kroniekschrijver te geven. In het kort zie men mijn artikel *Kronieken* in de *Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche volk*, III, 515—518. Wat voorts in het algemeen de houding tegenover historische traditie betreft, vestig ik de aandacht op de volgende uitspraak van HUGO GRESSMANN, waarin hij zichzelf en anderen als eene nieuwe generatie stelt tegenover het oudere geslacht, waarvan hij als voornaamste representant MARTI neemt: „Für M. gilt als Axiom, dass eine Ueberlieferung solange als unhistorisch anzusehen ist, bis das Gegenteil bewiesen ist. Die jüngeren Forscher stehen der Tradition vertrauender gegenüber: Jede Ueberlieferung ist solange historisch, bis das Gegenteil erwiesen oder wahrscheinlich gemacht ist”, *Protestantische Monatshefte* von WEBSKY, 1912, bldz. 147. Het kan niet anders dan verheuging geven dat zulk een ommekeer ten opzichte van de traditie ook voor het Oude Testament zich voltrekt, waardoor het standpunt, reeds vele jaren geleden aan onze Hoogeschool verdedigd, wordt aanvaard dat „grondslag der kritiek is de betrouwbaarheid der overlevering” (J. WOLTJER, *Overlevering en Kritiek*, Amsterdam 1886, bldz. 10 v.v.).

⁴¹⁾ *Tij-kentering in de Oud-Testamentische wetenschap*, bldz. 23.

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT

3 0000 00907 9777

